

Aitkopības nozares analīze

Eksperta ziņojums

2011. gads

Sagatavoja: Biedrība ”Latvijas Aitu audzētāju asociācija”

Reģ. Nr. 40008041914

Adrese: „Klimpas”, Jeru pagasts,

Rūjienas novads, LV- 4234

Tālr.: mob. 28300081,

e-pasts: laaab@inbox.lv

Aitkopības nozare Latvijā

Patērētājs Latvijā un citviet pasaulē pieprasa augstvērtīgu jēra gaļu. Gaļu uzskata par vienu no vērtīgākiem pārtikas produktiem. Tās pārtikas, jeb bioloģisko pilnvērtību nosaka gaļas sastāvā esošo olbaltumvielu (neaizvietoājamo aminoskābju), tauku (polinepiesātināto un piesātināto taukskābju), vitamīnu, makro- un mikroelementu daudzums. Aitu gaļa tiek uzskatīta par augstvērtīgu un ekoloģiski tīru produktu, jo šo mājdzīvnieku ēdināšanā pamatā izmanto dabīgas izejvielas.

Aitkopībai Latvijā ir senas tradīcijas Aitu skaita maksimums bija sasniegts 1938. gadā, - 1.4 miljoni aitu, bet minimums 20. gs. beigās, tikai nepilni 30 tūkstoši.

Pēdējo gadu laikā arvien palielinās reģistrēto aitu skaits. Kā liecina Lauksaimniecības datu centra informācija, tad uz 2011. gada 1. jūliju reģistrēto aitu skaits Latvijā pārsniedza 90000 robežu, par vairāk kā 5 tūkstošiem pārsniedzot aitu skaitu 2010. gada 1. jūlijā. Pamatganāmpulka, tas ir aitu māšu un teķu skaits ir palielinājies, attiecīgi par 1900 un 23, sasniedzot attiecīgi 32918 un 170 īpatņu skaitu minētajās grupās (skat. 1. tab.).

1. tabula

Aitu skaita izmaiņas pa gadiem
(Latvijā LDC dati)

Gads	Kopā reģistrēti	Aitu mātes	Vaislas teķi	Aitu mātes, %	Aitas virs 12 m. v.	Teķi virs 12 m. v.
2007	71474	25448	18	35.6	38386	4805
2008	76877	27223	48	35.4	43364	6688
2009	81134	28758	104	35.4	46065	7497
2010	87885	31052	147	35.3	49704	7797
2011	93532	32988	170	35.3	52690	8392

Novietņu skaita un lieluma izmaiņas pēdējo piecu gadu laikā apkopotas 2. tabulā. LDC apkopotā informācija liecina, ka strauji pieaudzis lielo novietņu skaits. Pēdējo 5 gadu laikā novietņu skaits ar aitām no 100 – 300 pieaudzis par 40, jeb 41.7%, ar aitu skaitu 300 līdz 500 par 17, jeb 65%, bet ar aitu skaitu novietnē virs 500, par 8, jeb par 9 reizēm vairāk kā 2007. gadā. Tajā pat laikā mazo ganāmpulku skaits praktiski nav mainījies, saglabājot iepriekšējo gadu tendenci, ka mazie ganāmpulki veido lielāko īpatsvaru Tā 2011. gadā novietnes ar aitu skaitu no 1 – 10 reģistrētas vairāk kā 60% no visām novietnēm. Vidējais aitu skaits 1 novietnē pieaudzis no 17 līdz 21, kas liecina, ka vidēji ganāmpulka pieaugums ir 4 aitas.

2. tabula

Novietņu un aitu skaita izmaiņas pa gadiem (Latvijā LDC dati)

Gads	Novietnes kopā	Aitu skaits novietnē							
		1- 5	6 - 10	11 - 20	21-50	51-100	101-300	301-500	virs 500
2007	4179	2071	696	565	530	194	96	26	1
2008	4148	2025	697	532	544	202	114	32	2
2009	4142	2003	687	501	559	237	113	39	3
2010	4273	2051	697	554	554	246	124	41	6
2011	4357	2049	710	558	600	252	136	43	9

Aitkopības nozare ir trešā skaitliski lielākā lopkopības nozare Latvijā. Pieredze liecina, ka aitkopības nozares attīstība ir iespējama arī intensīvai lauksaimniecībai nelabvēlīgos apvidos, kā, piemēram, Latgales un Kurzemes zonās, kā arī Vidzemē.

Nozares mērķtiecīgai vadībai Latvijā 1998. gadā tika izveidota Latvijas Aitu audzētāju asociācija.

Biedrības „Latvijas Aitu audzētāju asociācija”(turpmāk tekstā Biedrība) mērķis: radīt labvēlīgu vidi aitu audzēšanai, un attīstīt aitkopību kā peļņu nesošu ilgtermiņa nozari, kas ļauj saimniekot videi draudzīgi un uzlabot dzīves kvalitāti.

Biedrības uzdevumi ir:

1. pārstāvēt biedru intereses valstiskajās un nevalstiskajās institūcijās;
2. sagatavot un virzīt apstiprināšanai dokumentus, kas regulē un nodrošina aitkopības nozares darbību;
3. sniegt biedriem teorētiskas un praktiskas zināšanas aitu audzēšanā;
4. izstrādāt un realizēt Ciltsdarba programmas aitu šķirņu audzēšanai Latvijā;
5. nodrošināt (dažādu šķirņu) teķu pārbaudi kontrolnobaršanas stacijā;
6. saglabāt Latvijas tumšgalves šķirnes ģenētisko resursu populāciju;
7. izkopt Latvijas tumšgalves kā mātes šķirni tīraudzēšanai un izmantošanai mērķtiecīgai krustošanai ar citām šķirnēm;
8. piedalīties un organizēt lauksaimniecības izstādes, seminārus un konferences.

Kopš 2011. gada marta biedrības darbu vada valde, kuras sastāvā ir 7 valdes locekļi:

- **Daina Kairiša**, valdes priekšsēdētāja
- **Dzintars Kozulis**, valdes priekšsēdētājas vietnieks
- **Joahims Schuthaus**, valdes priekšsēdētājas vietnieks
- **Valdis Leska**
- **Dzidra Alberga**
- **Vanda Krastiņa**
- **Dina Avotiņa**

LAAA izpilddirektore ir Harita Eglīte.

No 2001. gada 12. jūlija Biedrība atzīta par šķirnes dzīvnieku audzētāju organizāciju un ir tiesīga veikt selekcijas darbu aitkopībā, bet no 2004. gada realizēt Ciltsdarba programmu Latvijas tumšgalves aitu šķirnei (ģenētisko resursu saglabāšanas programma). Programmu realizācijai ir nepieciešami speciālisti, kuri kopš 2011. gada ir Biedrības darbinieki (skat. 1. tab.)

1. tabula

Ciltsdarbu aitkopībā veic sertificēti speciālisti:

Nr.p.k.	Vārds, uzvārds
1.	Genovefa Norvele
2.	Žeņa Lukaševica
3.	Astrīda Ūdre
4.	Austra Teviņa
5.	Dina Avotiņa
6.	Ilze Miķelsone
7.	Dzidra Alberga
8.	Daina Kairiša
9.	Ina Sēle
10.	Harita Eglīte

Biedrības speciālisti ir izstrādājuši un praksē realizē ciltsdarba programmas Latvijas tumšgalves un tai radniecisko aitu šķirnēm un Vācijas Merino vietējai aitu šķirnei. V/A „Lauksaimniecības datu centrs” reģistrs liecina, ka Latvijā audzēto aitu šķirņu klāsts ir plašs:

- Latvijas tumšgalve
- Romanovas
- Vācijas melngalve
- Gotlandes
- Leisteres
- Vācijas Merino vietējā
- Oksfordaunas
- Sufolkas
- Dorperas
- Tekselas
- Pelēkās ragainās haidšnukes;
- Jakobs;

- Ostfrīzijas;
- Dažādu šķirņu krustojumi

Līdzīgi kā citās lopkopības nozarēs arī aitkopībā šķirnēm, kurām ir izstrādāti vērtēšanas kritēriji, ir sagatavota programma datorizētai pārraudzības datu uzskaitēi un apstrādei V/A „Lauksaimniecības datu centrs”, www ldc.gov.lv.

Tas nozīmē, ka ir iespējas uzkrāt datus arī par aitu produktivitāti gaļas saimniecībās, tātad uzsākt pārraudzību. Lai to nodrošinātu visās saimniecībās, 2011. gadā tika ieplānots Ls 15.00 valsts atbalsts par pārraudzībā esošu aitu māti ganāmpulkos, kuros uz 1. jūliju bija vismaz 30 aitu mātes.

Pārraudzības darba atbalsts veicinās labāko saimniecību ātrāku sagatavošanu pārejai uz šķirnes aitu audzēšanas saimniecības statusa iegūšanu, lai nodrošinātu nepieciešamo šķirnes aitu izaudzēšanu vaislai.

Jau trešo gadu, pateicoties ZM atbalstam, notiek vaislas teķu pārbaude pēc pēcnācēju kvalitātes kontrolizaudzēšanas/ kontrolnobaršanas stacijā. Stacija izveidota uz z/s “Klimpas” bāzes 2008. gadā.

Stacijas mērķis: novērtēt šķirnes saimniecībās izmantoto vaislas teķu kvalitāti.

Uzdevumi:

1. Vaislas teķu pēcnācēju iegāde (no katra teķa 6 – 8 vīriešu kārtas pēcnācēji);
2. Jēru vērtēšana kontrolnobaršanas vai kontrolizaudzēšanas laikā;
3. Jēru augšanas intensitātes un barības patēriņa analīze;
4. Iegūto jēru liemeņu kvalitātes vērtēšana;
5. Vaislas teķu kvalitātes noteikšana pēc kontrolnobaršanas vai kontrolizaudzēšanas rezultātiem;
6. Teķu izsole;
7. Aitu dienu organizēšana.

Stacijā izaudzēti un pārdoti 18 vaislas teķi, no kuriem 4 eksportēti uz Igauniju. (2010. g. - 2; 2011. g. -2). Pieprasījums pēc vaislas teķiem ir, bet lielāku skaitu eksportēt pagaidām nav iespējams, jo primārais uzdevums ir nodrošināt vietējo tirgu.

Aitkopības nozarē līdz 2011. gadam tiešais valsts atbalsts tika maksāts tikai šķirnes aitu ganāmpulkiem. No 2011. gada valsts atbalsta maksājumus apsaimnieko Biedrība un arī pārraudzības ganāmpulki, kuros aitu māšu skaits nebija mazāks par 30 saņēma valsts atbalstu pārraudzības darba veikšanai. Kopā valsts atbalstu saņēma 38 šķirnes aitu audzēšanas saimniecības un 14 pārraudzības ganāmpulki.

Pēdējo gadu laikā ir pieaudzis pieprasījums pēc jēru gaļas gan vietējā, gan ārējā tirgū, līdz ar to katru gadu palielinās eksportēto dzīvo jēru skaits. Uz 2011. gada oktobri tie jau bija vairāk kā 1800 jēri.

Biedrība jau 2010. gadā izstrādāja un pilnsapulcē apstiprināja uzdevumus, kas jāveic laikā no 2011. līdz 2015. gadam (iesniegti LO SP, Zemnieku Saeimai un ZM). Apstiprinātais darbības plāns bija par pamatu 2011. gada aktivitātēm (skat. 2. tab.).

2. tabula

Paveiktais 2011. gadā

Darbības joma	Veicamie pasākumi
1. Normatīvie dokumenti	<ul style="list-style-type: none"> • pilnveidoti zootehniskās uzskaites dokumenti (Aitkopības uzskaites žurnāls); pilnveidota šķirnes saimniecību vērtēšanas instrukcija; • izstrādās, apstiprināts un mājas lapā ievietots pakalpojumu cenrādis; www.latvijasaita.lv
2. Ciltsdarbs	<ol style="list-style-type: none"> 1. pilnveidota Ciltsdarba programma aitkopībā; 2. turpināta vērtīgāko šķirnes dzīvnieku uzņemšana Valsts ciltsgrāmatā; 3. turpinās vaislas teķu pārbaude pēc pēcnācēju kvalitātes kontrolizudzēšanas/ kontrolnabarošanas stacijā (turpmāk tekstā stacija). Stacijā iepirkti vairāk kā 100 dažādas izcelsmes vaislas teķu pēcnācēji, no kuriem 50% plānota kontrolnabarošana, bet 50% kontrolizudzēšanas. No vairāk kā 50 teķiem 37 izlasīti kontrolizudzēšanai. Dažādu eksterjera nepilnību dēļ izbrāķēti vairāk kā 50%. 4. Veikta audzējamo teķu novērtēšana (11 – 18 mēnešu vecumā) un organizēta to pārdošana stacijā (no stacijas realizēti 12 vaislas teķi); 5. pamatojoties uz LDC iegūtajiem rezultātiem, veikta vaislas teķu sertifikācija; 6. apsekotas šķirnes aitu audzēšanas saimniecības un iesniegti atzinumi Lauksaimniecības datu centram tālākai saimniecību sertifikācijai (šogad no jauna šķirnes saimniecības statuss piešķirts 4 saimniecībām), kopumā 38 šķirnes aitu audzēšanas saimniecības (saraksts pieejams Biedrības mājas lapā www.latvijasaita.lv)
3. Gaļas ražošana	<ul style="list-style-type: none"> • panākti valsts atbalsta maksājumi par pārraudzībā esošu aitu māti (līdz Ls 15.00); • Aitu dienu ietvaros organizēts seminārs par rūpnieciskās krustošanas nozīmi, kvalitatīvu kaujamo jēru ieguvei un demonstrētas gaļas tipa šķirnes un to krustojumi ar LT šķirnes aitām; • savstarpējo sarunu rezultātā, paplašinājies pircēju loks Latvijā audzētiem jēriem. Tā 30. septembrī Biedrības un kooperatīva „Latvijas aita” pārstāvji piedalījās pasākumā Latvijas – Turcijas sadarbība. Tikāties ar uzņēmējiem no Turcijas, kuriem interesēja aitu

	<p>iepirkšana Latvijā. Uzsākts jēru eksports uz Turciju un Dāniju, turpinās uz Vāciju.</p> <ul style="list-style-type: none"> caur kooperatīvu „Latvijas aita” importēti Tekselas šķirnes 28 vaislas teķi no Holandes. No tiem 5 iegādājās Biedrība un izvietoja stacijā. Divi vaislas teķi iznomāti šķirnes aitu audzēšanas saimniecībām ar mērķi iegūt krustojuma jērus un veikt to kontrolnobarošānu Stacijā.
4. Personāls	<ul style="list-style-type: none"> ciltsdarbā iesaistītie speciālisti pieņemti darbā uz līguma pamata par konkrētu pienākumu veikšanu; 7. veikta ciltsdarbā iesaistīto personu (tai skaitā arī pārraugu) profesionālā sagatavošana un kvalifikācijas celšana (caur LLU Mūžizglītības centru apmācītas 3 grupas pārraudzībai savā ganāmpulkā) celta kvalifikācija Vācijā gaļas tipa aitu vērtēšanā – piedalījās 3 aitu vērtēšanas eksperti; 8. atbilstoši aitu pārraudzības noteikumiem, palielinātas saimniecību īpašnieku – pārraugu darbības iespējas, samazinot izmaksas pārraudzības darba veikšanai.
5. Nozares popularizēšana	<ul style="list-style-type: none"> trešo reizi noorganizētas Aitu dienas, kuras apmeklēja vairāk kā 300 interesenti; sadarbībā ar LLKC novadīti kursi aitikopībā Saldū, Kuldīgā, Limbažos; sagatavotas populārzinātniskas publikācijas preseī (Saimnieks, Agrotops u.c.) pilnveidota un uzturēta LAAA mājas lapa; noorganizēts pieredzes apmaiņas brauciens uz Vāciju un sadarbībā ar LLKC Lauku tīklu pa Vidzemes aitu audzēšanas saimniecībām un Zaubes kautuvi. dalība „Govju dienās 2011” Vārmē, ar Tekselas un LT šķirnes teķiem.
6. Dalība ZM normatīvo aktu izstrādē	<ul style="list-style-type: none"> Sadarbība ar ZM speciālistiem Ciltsdarba un dzīvnieku audzēšanas likuma, Aitu pārraudzības noteikumu un citu normatīvo aktu izstrādē; Valsts atbalsta maksājumu programmas u.c. dokumenti
7. Dalība nozaru organizāciju apvienībās	<ul style="list-style-type: none"> LOSP (pārstāv izpilddirektore Harita Eglīte) Zemnieku saeima (pārstāv valdes loceklis Dzintars Kozulis) Latvijas Ciltsdarba centrs (pārstāv valdes priekšsēdētāja Daina Kairiša)

Biedrība „Latvijas Aitu audzētāju asociācija” Lauku attīstības programmas 2007-2013. gadam ietvaros iesniedza 5 projektus, no kuriem atbalstīti 4 projekti 4. ass LEADER pieejas īstenošanas 413. pasākumā „Lauku ekonomikas dažādošana un dzīves kvalitātes veicināšana vietējo attīstības stratēģiju īstenošanas teritorijā”.

Šo projektu kopējais mērķis ir popularizēt, attīstīt un veicināt aitkopības nozari kā vienu no vadošajām lauksaimniecības ražojošām nozarēm.

Viens no projektiem jau ir īstenots, viens - realizācijas posmā un vēl divi - tiek ieviesti.

Projektu rezultātā tiks iegādāts aprīkojums, lai nodrošinātu aitu audzētājiem nepieciešamos pakalpojumus pēc iespējas tuvāk saimniecībai attiecīgajā vietēja rīcības grupā (VRG): aitu svēršana, transports, sonogrāfija, pārraudzība, vērtēšana un informācija. Līdz ar to tiks uzlabota aitu kvalitāte, palielināsies ganāmpulku un dzīvnieku skaits, pakārtoti tiks radīta lielāka nodarbinātība, uzlabota gan sociālā, gan ainaviskā vide laukos.

Šo projektu rezultāti tiks pieejami jau šobrīd esošiem 430 ganāmpulkiem attiecīgajās VRG:

1. „Īģes lauku partnerība” (Aloja un Staicele ar lauku teritorijām, Braslavas un Brīvzemnieku pagasti);
2. „Jūrkante” (Ainaži un Salacgrīva ar lauku teritorijām, Liepupes, Pāles, Skultes un Viļķenes pagasti);
3. „Cēsu rajona lauku partnerība” (Līgatne, Amatas, Drustu, Dzērbenes, Inešu, Jaunpiebalgas, Kaives, Liepas, Līgatnes, Mārsnēnu, Nītaures, Priekuļu, Raiskuma, Raunas, Skujenes, Taurenas, Vaives, Vecpiebalgas, Veselavas, Zaubes un Zosēnu pagasti);
4. „Madonas novada fonds” (Madona, Cesvaine ar lauku teritoriju, Lubānas novads, Varakļāni, Aronas, Barkavas, Bērzaunes, Dzelzavas, Ērgļu, Kalsnavas, Lazdonas, Liezēres, Ļaudonas, Mārcienas, Mētrienas, Murmastienes, Ošupes, Praulienas, Sarkanu, Varakļānu un Vestienas pagasti).

Problēmas nozarē, kas jārisina tuvākajā laikā:

1. Izmaksas aitu elektroniski nolasāmām krotālijām ir līdz 6 reizes dārgākas, kā citās ES valstīs (tas sastāda aptuveni 10% no gaļai realizētā jēra vērtības).
2. Turpināsim sarunas ar V/A „Lauksaimniecības datu centrs” (turpmāk tekstā LDC) par iespējām iegādāties lētākas krotālijas vai slēgt līgumu ar citu valsti par krotāliju piegādi.
3. LDC ir izsludinājis konkursu par elektroniski nolasāmo krotāliju iegādi. Iespējamā cena varētu būt 2 reizes lētāka ap Ls 1.50 (krotāliju komplekts: viena elektroniskā, viena parastā). Konkurss noslēgsies decembra beigās.
4. Gaļas saimniecībās kaujamo jēru individuālā apzīmēšana līdz 20 dienu laikā pēc piedzimšanas netiek piemērota vecajās ES valstīs (apzīmē pārvietojot no ganāmpulka, bet ne vēlāk kā 6 mēnešu vecumā, ar saimniecības ganāmpulka Nr. kā tas Latvijā tiek piemērots nobarojamām cūkām).
5. Biedrība turpinās sarunas par šī jautājuma risināšanu ar LDC un ZM Ciltsdarba nodaļu. Ir jāveic izmaiņas MK noteikumos par dzīvnieku apzīmēšanu.
6. Tajā pat laikā, visiem audzētājiem būs jāsaprot, ka šādi apzīmētie jēri nebūs atstājami ganāmpulka ataudzēšanai. Šādus noteikumu varētu piemērot tikai preču (gaļas ražošanas) saimniecībās.
7. Uz *Skrepi* rezistentu ganāmpulku izveidi kavē nesamērīgi dārgās genotipa noteikšanas izmaksas Latvijā (Igaunijā analīzes cena Ls 35.00, bet Vācijā vēl 2 reizes lētāk. Biedrība plāno šo jautājumu risināt sadarbībā ar kolēģiem no Vācijas).
8. Problēmas ar meža dzīvnieku un klaiņojošo suņu uzbrukumiem aitām un cita veida postījumi (jautājums apspriests valdes sēdē un sēdes izraksts nosūtīts Valsts Meža dienestam. Uzsāktas sarunas ar apdrošināšanas firmu Sezam par dzīvnieku apdrošināšanas iespējām.
9. Neskaidrības jautājumā par astu saīsināšanas iespējām un to realizācijas paņēmieniem, arī kastrācija (jautājumi nosūtīti PVD. Biedrība turpina darbu pie situācijas apzināšanas ārvalstīs un pamatojuma gatavošanas, lai rosinātu veikt precizējumus Dzīvnieku aizsardzības likumā un ar to saistošajos MK noteikumos).

10. Jāveido aitu audzētāju izpratne par to, kas ir kvalitatīva vilna un kvalitatīvs jērs kaušanai (paplašinās klientu loks kvalitatīvas vilnas un kaujamo jēru iegādē). Biedrība plāno turpināt biedru un citu interesentu izglītošanu, organizējot seminārus un pieredzes apmaiņas braucienus.

11. Nepieciešams izstrādāt ciltsdarba programmu gaļas tipa aitu šķirnēm un Romanovas aitu šķirnei (darbs pie programmu izstrādes jau ir uzsākts. Pie tā strādā Biedrības izveidotā selekcijas darba grupa. Plānots programmas izskatīt jau 2012. gada 1. ceturksnī).

12. Jāveido aitkopības ciltsdarba centrs, kas nodarbosies ar vaislas materiāla iegādi un tirdzniecību (nepieciešami līdzekļi, kas tiks meklēti no projektiem un citiem finanšu avotiem. Šāda centra izveide ir nākotnes plāns, kas optimistiska scenārija gadījumā varētu tikt izveidots 5 gadu laikā, netālu no jau darbojošās vaislas teķu pārbaudes stacijas „Kлимпās”.

13. Lai turpinātu attīstīt aitkopību kā eksportspējīgu nozari, nepieciešamas apjomīgas investīcijas vaislas dzīvnieku iegādei, zālāju kopšanai vai ierīkošanai, viegla tipa mītņu sagatavošanai. To nevarēs izdarīt bez ZM un citu lauksaimniecības organizāciju atbalsta (plānots iesniegt ZM priekšlikumus valsts atbalsta maksājumiem).

Aitkopības aktuālo jautājumu risināšanā turpināsim sadarboties ar LOSP, ZS, LCC un citām valsts un sabiedriskām organizācijām.